

A szerzőnek lelkes buzgalmát megillető dicséretet s érdeme felismerését még fokozza az a körülmény is, hogy minden költségeit a sajátjából fedeztet s így tetemes anyagi áldozatot is hozott a munka létesítése érdekében.

Hársing István.

A magyarországi latinság szótára.

A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából és költségén szerkesztette *Bartal Antal*; a M. Tud. Akadémia rendes tagja. Budapest, Franklin társ. 1901. 4°. XXX + 722 l. — Ára 50 korona.

„Mint hogy a magyar deákságban sok idegen és más nemzeteknél nem ugyanazon értelemben vétetett deák szók uralkodnak, könnyű állítani, hogy a magyaroknak deákságát sem más nemzetek, sem a mi tulajdon maradékaink nem fogják megérteni, mihelyt a tudománybéli és törvényes dolgoknak folytatására a deák nyelv helyébe más vétetetik fel“. Ezek előrebocsátása után a Magyar Muzsa (1787. évf. 15—16 l.) pályázatot hirdetett a magyarországi latinság szótárának megírására; a „száz körmőcei arany érdempénz“ azonban, úgy látszik, senkit sem csábított a feladat megoldására, de annyit mindenesetre elért, hogy ezután, főleg a jogtudományi írók (Georch, Szirmay, Kassics stb.), több figyelmet fordítottak a régebben közhasználatban volt latin terminusok megőrzésére és magyarázására.

Bartal Antal előtt azonban kétségkívül fűrasztó feladat állott akkor, midőn 1893-ban a M. Tud. Akadémia megbizta a magyarországi latinság szótárának szerkesztésével, mert óriási volt a szóanyag, mely a hazai latin irodalom roppant könyvhalmazában s a levéltárak kézírataiban fel volt halmozva; s hogy mégis aránylag oly rövid idő alatt megjelenhetett a szófár, philologiai irodalmunk e maradandó értékű alkotása, az csak az Akadémia liberalitásának, a szerkesztő és munkatársai páratlan szorgalmának tudható be.

A szótár maga két kisebb értekezéssel kezdődik; az egyikben: *Lineamenta Latinitatis Regni Hungariae mediae et infimae aetatis* — inkább csak rövid tájékoztatást nyújt a magyarországi latinság szótárának megírására vonatkozó kísérletekről, a jelen szótár előmunkálatairól s egyúttal jelzi a hazai latinság sajátosságait, melyekről bővebben a második értekezésében szól: *De Latinitatis Regni Hungariae indole naturaque*; itt rámutat arra a vendégszeretetre, melylyel nyelvünk az idegen szavakat fogadta s latinná változtatta, megjelölván az illető idegen nyelveket s azokat a módokat, melylyel az átvétel történt.

Ezután elsorolja a felhasznált forrásokat s ismerteti a szóban forgó szótár létrejöttének történetét magyar nyelven; a tulajdonképeni szótár csak ezután kezdődik. *Bartal*, a mennyiben lehetséges, minden egyes szónak kimutatja etymologiai eredetét, megmagyarázván azt a

latin aequivalenssel, vagy periphrasissal; erre következik a magyar kitétel, idegen csakis akkor, ha azt az etymologia kívánja, vagy ha az idegen szó jobban megvilágítja a latint; adja végül a helyet is, a hol a szó előfordul s ezt a cím abbreviaturájával, alapszám vagy fejezet megjelölésével idézi, bár helylyel-közzel a szó közelebbi meghatározása, vagy más felvilágosító vonatkozás kedvéért mondatot is idéz.

Megjegyzendő azonban, hogy a szótár szóanyaga nem mindenben új, a mennyiben a dolog természetéből kifolyólag, a szerkesztőnek a külföldi, hasonló czélu (Du Cange, Forcellini, Diefenbach stb.) szótárakra is támaszkodnia kellett, sőt a szótár szerkesztésére vonatkozó utasítások egyik pontjának megfelelőleg, a teljesség és áttekinthetőség czéljából a Finály-féle szótárban előforduló s idevágó szokat is felvette, — de kissé hiányosan, a mi különben természetes is, ha fogalmunk van a feldolgozott anyag nagyságáról. Így nem találtuk meg benne pl. a *fascinatrix*, *fascinare* (Du Cange nál is meg van), *caulinus*, *sanatrix*, *docillus*, *femella*, *apostema* stb. szavakat, melyek egy 1565-iki tanúvallatásban fordulnak elő (Kolozsvár város levéltárában s nagyrészt Finálnál is fel vannak véve); s azt hisszük, hogy a levéltárak ezután publikálendő anyagában még számtalan ismeretlen, vagy kevésbé használt ily magyarországi latin szóra lehet akadni, melyeknek megőrzése és fentartása a magyarországi latinság szótárának teljessége végett kívánatos volna.

Bartal szótárának absolut becse azonban nemesak a philologusok, hanem a magyar történelem barátai és búvárai előtt, így is nyilvánvaló.

Lukinich Imre.

Középkori Krónikások.

Szerkesztette: *dr. Gombos F. Albin.*

(I. Paulus Diaconus. A longobardok története. (Historia Langobardorum).

Fordította, életrajzzal és magyarázó jegyzetekkel ellátta: *dr. Gombos F. Albin.* Brassó, 1901.)

Egy új, még a kezdet nehézségeivel küzdő irodalmi vállalattal állunk szemben. Összeállott néhány fiatal íróember és a magyar történetírás iránti lelkesedésében, ifjú idealizmusával, tetterejével s ambíciójával, egy nagy és szép czélt tűzött ki maga elé: magyarul akarja a hívatott szakembereknek és a közönségnek kezébe adni a középkor történeti kútfőit. Nagy és nehéz vállalkozás. Mert ugyan ki vásárol ma nálunk tudományos könyvet? A szakemberek némelyike megteszi, ha szüksége van rá; de a nagy közönség? Tudomást sem vesz róla.

Annival merészebb a lépés. Pedig megérdemelné a sikert, mert nem mulandó értékű munka alkotásáról van szó. A középkori kút-